

هوش فرهنگے و مهارتہاء اجتماعے

www.ketab.ir

نویسنده:

حمید نادری

سرشناسه	: نادری، حمید، ۱۳۶۶-
عنوان و نام پدیدآور	: هوش فرهنگی و مهارت‌های اجتماعی/ نویسنده حمید نادری.
مشخصات نشر	: تهران: شاپرک سرخ، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۷ ص.: جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۳-۵۰۹-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۳۵ - ۱۳۷.
موضوع	: هوش فرهنگی
موضوع	: Cultural intelligence
موضوع	: مهارت‌های اجتماعی در کودکان -- راهنمای آموزشی
موضوع	: Social skills in children -- Study and teaching
موضوع	: مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان -- راهنمای آموزشی
موضوع	: Social skills in adolescence -- Study and teaching
رده بندی کنگره	: ۶۲۱HM
رده بندی دیویی	: ۳۰۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۳۰۵۲۷۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

هوش فرهنگی و مهارت‌های اجتماعی

- نویسنده: حمید نادری
- نوبت چاپ: اول بهار ۱۴۰۰
- ناشر: شاپرک سرخ
- چاپ و صحافی: شاپرک
- طراح جلد: حسین نادری
- شمارگان: ۱۰۰۰
- قیمت ۴۹۰۰۰ تومان
- شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۳-۵۰۹-۷

انتشارات شاپرک سرخ

تهران، میدان انقلاب اسلامی، ابتدای خیابان آزادی، کوچه شهید جنتی، پلاک ۲۴ واحد ۱

۰۹۱۲-۲۱۴۴۶۰۰ ۰۲۱-۶۶۹۳۳۷۴۶

www.shaparac.com

فروشگاه اینترنتی: www.hanistore.ir

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به نویسنده بوده و هرگونه تکثیر و کپی برداری از

این کتاب غیر قانونی میباشد و پیگرد قانونی خواهد داشت

پیشگفتار

در محیط کنونی که تغییرات روز افزونی را در بافت جهانی شاهد هستیم آشنایی با مقوله هوش فرهنگی^۱، لازم و ضروری به نظر می آید. محیط کار جهانی، نیاز به دانش آموزانی دارد که به فرهنگ‌های مختلف آشنا باشد و توانایی تطبیق مستمر با دانش آموزانی از فرهنگ‌های مختلف را داشته و بتوانند با دانش آموزان سایر فرهنگ‌ها ارتباط مناسب برقرار کنند. جهان جدید، جهانی پیچیده، پویا، شتابان با رشد فزاینده دانش است. بازارها، محصولات و سازمان‌ها همگی جهانی متعدد و چند فرهنگی شده‌اند. جهان آشوب، عدم اطمینان، غیرخطی جایگزین جهان ثابت، مطمئن و خطی شده است. برای این منظور دانش آموزان نیاز به هوش فرهنگی دارند. توانایی فرد برای تطبیق با ارزش‌ها، سنت‌ها و آداب و رسوم متفاوت از آنچه به آن‌ها عادت کرده است و کار کردن در یک محیط متفاوت فرهنگی، معرف هوش فرهنگی است. هوش فرهنگی، منبع بالقوه‌ای برای ایجاد مزیت رقابتی است (رحمانی و تهرانی پور، ۱۳۸۸). بقاء و دوام تمدن‌ها و جوامع، به انتقال مجموعه ارزش‌ها، رفتارها و مهارت‌های هر نسل به نسل بعد بستگی دارد. امیل دورکیم^۲، برای اولین بار اصطلاح اجتماعی کردن را بدین مفهوم به کار برد (آشتیانی، ۱۳۷۴). اجتماعی شدن باعث می‌شود ایفای نقش او در جامعه مناسب و مطلوب شناخته شود (اوپنهایم^۳، ۱۹۹۶، ترجمه کریم نیا). خانواده و مدرسه بیشترین نقش را در انتقال مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان بر عهده دارند. کولی^۴ معتقد بود که مدرسه عامل اجتماعی کردن فرد و آموختن محبت،

^۱ - Cultural Intelligence (CQ)

^۲ - Dorkheim

^۳ - Openhaym

^۴ - Cooley

همدلی، وفاداری و همکاری با دیگران است. مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان که در خانواده به طور طبیعی آموخته می‌شود، در محیط‌های رسمی با تکیه بر اصول اجتماعی شدن و با به کارگیری دانش روان‌شناسی و علوم تربیتی به کودکان و نوجوانان آموخته می‌شود (کارتلج و میلبرن^۱، ۱۹۸۵، ترجمه نظری نژاد).

آموزش مهارت‌های اجتماعی می‌تواند باعث کاهش در تعداد رفتارهای نامناسب در کلاس درس مانند پرخاشگری و بهبود روابط شخصی دانش‌آموز با همسالان و بزرگسالان شود (کامپز و کای^۲، ۲۰۰۲، فراسر^۳ و همکاران، ۲۰۰۵، به نقل از خانزاده و صفی‌خانی، ۱۳۸۷).

www.ketab.ir

^۱- Cartledge & Milburn

^۲- Kamps & Kay

^۳- Ferraser

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ز	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۱۸	بیان اهمیت موضوع
۲۱	اهداف نویسنده
۲۱	سوالات اثر
۲۲	فرضیه‌های نویسنده
۲۳	تعاریف متغیرها
۲۳	مهارت اجتماعی
۲۳	هوش فرهنگی
۲۶	تاریخچه
۲۶	۱- مهارت اجتماعی
۲۷	۲- هوش فرهنگی
۲۸	مبانی نظری مهارت اجتماعی
۲۸	۱- فرآیند ارتباط اجتماعی
۲۹	۲- مهارت اجتماعی
۳۲	۳- مفهوم مهارت‌های اجتماعی
۳۵	۴- تعریف مهارت‌های اجتماعی
۳۷	۵- ویژگی‌های مهارت‌های اجتماعی

- ۳۸..... ۶- شش ویژگی عمده مهارت‌های اجتماعی
- ۴۰..... ۷- طبقه بندی مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان از نظر کارکرد
- ۴۱..... ۸- فرایندهای عاطفی و شناختی در مهارت اجتماعی
- ۴۲..... الف) مهارت‌های اجتماعی مربوط به عواطف
- ۴۲..... ب) مهارت‌های مربوط به شناخت اجتماعی
- ۴۳..... ۹- رشد اجتماعی
- ۴۵..... ۱۰- رشد اجتماعی در مراحل شیرخوارگی، پیش دبستانی، دبستانی و نوجوانی
- ۴۵..... الف) دوران شیرخوارگی
- ۴۶..... ب) دوران پیش‌دبستانی
- ۴۷..... ج) دوران دبستان
- ۴۸..... د) دوران نوجوانی
- ۵۰..... ۱۱- اجتماعی شدن
- ۵۲..... ۱۲- عوامل اجتماعی شدن
- ۵۲..... الف) خانواده
- ۵۳..... ب) مدرسه
- ۵۵..... ج) گروه همسالان
- ۵۶..... د) رسانه‌های ارتباط جمعی
- ۵۷..... ۱۳- آموزش مهارت‌های اجتماعی
- ۵۸..... ۱۴- اهمیت و ضرورت آموزش مهارت‌های اجتماعی
- ۵۹..... ۱۵- هدف از آموزش مهارت‌های اجتماعی
- ۶۰..... ۱۶- علل نقص در مهارت‌های اجتماعی

مقدمه

توانایی تعامل مؤثر در فرهنگ‌های گوناگون، مهارتی نیست که همگان آن را داشته باشند؛ این در حالی است که در فضای جهانی شدن این توانمندی اهمیت بیشتری یافته است. به تازگی این مهارت هوش فرهنگی نامیده می‌شود و علاقه پژوهشگران را به خود جلب کرده است. هوش فرهنگی، قابلیت و توانمندی است که به دانش آموزان امکان فهم و عملکرد مناسب در میان طیف گسترده‌ای از فرهنگ‌ها را می‌دهد. هوش فرهنگی موجب توسعه ادراک و فهم در انسجام تعاملات میان فرهنگی می‌شود. هوش فرهنگی، توانایی برای فعالیت اثربخش در فرهنگ‌های ملی، قومی و سازمانی است. بنابراین در کشورهایی مانند هند، ایران و چین که در حوزه درون مرزی خود، تنوع فرهنگی بسیاری دارند نیز می‌تواند مورد توجه و استفاده قرار گیرد (علائی، میرمحمدی، ۱۳۹۲).

هوش فرهنگی یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های مشترک بین دانش آموزانی است که می‌توانند خود را با فرهنگ‌های متفاوت سازگار کنند، مانند دانش آموزان، دانشجویان یا کارکنان سازمان‌هایی که در کشورها یا شهرهای بیگانه به تحصیل یا کار می‌پردازند، هوش فرهنگی توانایی کنش متقابل مؤثر با مردمی است که از نظر فرهنگی با هم متفاوت هستند (ادیب، ۱۳۸۶).

برخی از جنبه‌های فرهنگ را به راحتی می‌توان دید؛ مثل هنر، موسیقی و سبک رفتاری از این جمله می‌باشند. اما بیشتر بخش‌های چالش بر انگیز فرهنگ، پنهان است. عقاید، ارزش‌ها، انتظارات، نگرش‌ها و مفروضات، عناصری از فرهنگ هستند که دیده نمی‌شوند، اما بر رفتار دانش آموزان مؤثر هستند. هوش فرهنگی به دانش آموزان اجازه می‌دهد تا تشخیص دهند دیگران چگونه فکر می‌کنند و چگونه به

الگوهای رفتاری پاسخ می‌دهند در نتیجه، موانع ارتباط بین فرهنگی را کاهش می‌دهد. هوش فرهنگی به منزله چسبی است که می‌تواند در محیط متنوع، انسجام و هماهنگی ایجاد کند (فیاضی، جان نثاراحمدی، ۱۳۸۵).

بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی، سلامت دارای ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی است. بُعد اجتماعی سلامت به مفهوم ارتباط بین دانش آموزان، لذت بردن از جمع دوستان، آشنایان و برخورداری از شبکه‌های حمایتی می‌باشد. این بُعد شامل سطوح مهارت‌های اجتماعی^۱ و توانایی شناخت هر شخص از خود به عنوان عضوی از جامعه بزرگ‌تر است (حریری، جزایری، عسگری، میروسی، ۱۳۸۶).

یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش و نظام تعلیم و تربیت، اجتماعی ساختن دانش آموزان و نیز آموزش مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان مورد نیاز به آنان است تا از این طریق، آن‌ها بتوانند در جامعه به راحتی روابط سالمی برقرار کنند (پاشا، ۱۳۹۰).

متأسفانه رفتارهای اجتماعی به عنوان جزئی از دروس مدرسه‌ای همیشه مورد بی توجهی قرار گرفته است و فقط زمانی به این مهم توجه می‌شود که دانش آموز از خود رفتاری نامناسب و مغایر با آن چه که مورد نظر اولیاء می‌باشد، نشان دهد. لذا با توجه به اجتماعی بودن انسان‌ها و احتیاج آن‌ها به تعامل با دیگران برای برآوردن نیازهای عاطفی و اجتماعی لازم است با پیچیدگی قواعدی که باید برای تعامل با دیگران بدانند آشنا شده و به طرز صحیحی به کار برند. بدون کسب مهارت اجتماعی، امکان ارتباط سالم میسر نیست و سلامت زندگی فردی و اجتماعی تهدید و مختل خواهد شد. کسب مهارت اجتماعی اساس اجتماعی شدن آدمی در تمامی

^۱ - Social skills

فرهنگ‌ها بوده است که در دو یا سه قرن اخیر مورد بی‌توجهی قرار گرفته است (سلیمانی، ۱۳۸۹).

در مدارس محتوایی را به دانش‌آموزان آموزش می‌دهیم که در زندگی فردی و اجتماعی به کار آن‌ها نمی‌آید. در سبک یادگیری مدارس، بخش عمده‌ای از مطالب در زندگی اجتماعی دانش‌آموزان کمتر به کار می‌آید و برای ارتقای کیفیت باید بخشی از سبک یادگیری را سبک کنیم و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان و مقتضات زندگی ایرانی و اسلامی را به دانش‌آموز، آموزش دهیم. هم اکنون فضایی در آموزش ایجاد کرده‌ایم که خانواده‌ها ناخواسته از دوره ابتدایی بچه‌ها را برای موفقیت در کنکور آماده می‌کنند. در چنین شرایطی دیگر فرصتی برای آماده کردن دانش‌آموزان در زندگی اجتماعی باقی نمی‌ماند. با تغییراتی در محتوا، کتب درسی و آموزش‌های لازم به معلمان می‌توان به تدریج از چنین معضلی عبور کرد. اکنون دانش‌آموزان پس از فارغ‌التحصیل شدن از مدرسه از مهارت‌های فردی بی‌بهره هستند، به عنوان مثال یک دانش‌آموز حتی نمی‌داند چگونه از یک آچار استفاده کند، در برنامه ششم توسعه آمده است که دانش‌آموزان دوره متوسطه باید یک مهارت را فرا بگیرند و زمینه لازم برای توسعه این کار فراهم است (بطحایی، ۱۳۹۶).

آموزش و پرورش باید همسو و منطبق با نیازهای فردی و اجتماعی باشد و خودش را سازگار کند، اگر این اتفاق رخ ندهد، آموزش و پرورش ناکارآمد است و به دلیل تغییرات سریع و گسترده بیرون از مدرسه، آموزش و پرورش باید بتواند آموزش‌های خودش را منطبق با نیازها سریع‌تر و با دقت بیشتر تغییر دهد و اگر این اتفاق نیفتد اثر بخشی در آموزش و پرورش نداریم. امروز در معرض این سؤال قرار گرفته‌ایم که چرا دانش‌آموزان وقتی از مدرسه فارغ التحصیل می‌شوند با ویژگی‌های اجتماعی و

ارزش‌ها و مؤلفه‌های مورد نیاز جامعه کمتر آشنا هستند و کمتر ملاحظه می‌کنند، باید بپذیریم که اگر آموزش و پرورش با نیازهای جامعه همسو نشود به موفقیت دست پیدا نمی‌کند (بطحایی، ۱۳۹۷).

بیان اهمیت موضوع

اغلب دانش آموزان زمانی که به تعامل با سایر فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌ها می‌پردازند از پایه‌های فرهنگی خود به طور کامل مطلع نیستند و از برقراری ارتباط با دانش آموزانی با فرهنگ‌های مختلف احساس ناراحتی می‌کنند و نمی‌توانند رفتار کسانی را که دارای فرهنگ متفاوت هستند درک نمایند. قابلیت‌هایی که از آن تحت عنوان هوش فرهنگی یاد می‌شود راهی نظام یافته و مجموعه فنی است که کمک می‌کند تا در مواجهه با فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌های متفاوت، به طور مؤثر عمل کرد (آنگ^۱، ۲۰۰۵). چندفرهنگی بودن یکی از موضوعات مهم اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جوامع مدرن به شمار می‌آید. در جوامع چند فرهنگی مبحث تعاملات میان فرهنگی از اهمیت بسیاری برخوردار است تعاملات میان فرهنگی به عنوان فرایند مبادله اندیشه‌ها، معانی و کالاهای فرهنگی میان مردمانی از فرهنگ‌های مختلف، هنگامی به وقوع می‌پیوندد که ادراکات فرهنگی و سیستم‌های نمادین آن‌ها به اندازه کافی مجزا هستند (کلاوس باده^۲، ۱۹۹۶). برای پیشبرد تعاملات و ارتباطات میان فرهنگی، محققان به وجود پیش نیازهای بسیاری اشاره نموده‌اند. یکی از مواردی که در سال‌های اخیر با مطالعاتی که بر روی فرهنگ و سازگاری انسان‌ها با مبانی فرهنگی انجام گردیده است، بحث هوش فرهنگی و اثر آن بر تعاملات میان فرهنگی در جوامع چند

^۱ - Ang

^۲ - Klaus Bade

فرهنگی است (احمدی، قاسمی، ۱۳۹۱). هوش فرهنگی به دانش آموزان کمک می‌کند به نحوه مؤثری تفاوت‌های بین فرهنگی را کنترل و مدیریت کند. کسی که دارای هوش فرهنگی بالایی است حصارهای فرهنگی را درک کرده، می‌داند همین حصارها است که می‌تواند رفتار ما و دیگران را چارچوب بندی و نحوه فکر کردن و واکنش نشان دادن را در موقعیت‌های مختلف توجیه کند؛ اما همین فرد قادر است که این بندها و حصارها را کاهش دهد کسی که دارای هوش فرهنگی بالایی است این آمادگی را دارد که اختلافات فرهنگی را درک کرده با قدرت در این عرصه فعالیت کند؛ عرصه‌هایی که پر از تفاوت و اختلاف است. در واقع، هوش فرهنگی به عنوان یک مفهوم در دنیای معاصر یک توانایی شناختی است. علاوه بر این، آن را می‌توان توانایی برای اصلاح رفتارهای کلامی و غیرکلامی دانست که در موقعیت‌های خاص یا تعاملات ویژه، قادر است دانش آموزان را راهنمایی کند (علانی، میرمحمدی، ۱۳۹۲).

مهارت اجتماعی یکی از برنامه‌های مفیدی است که برای تمامی دانش آموزان و دانشجویان در جهت کفایت شخصی و اجتماعی کمک می‌نماید (سلیمانی، ۱۳۸۹). قشر نوجوان و جوان همانند دیگر اقشار جامعه، با حفظ معیارها و ارزش‌های فرهنگی خود نیازمند تطبیق با شرایط محیط زیستی، اجتماعی خود می‌باشند (حریرچی، عسگری، جزایری و میروسی، ۱۳۸۶).

مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان جنبه مهمی از مدرسه کارآمد است و در تسهیل یادگیری دانش آموزان و ایجاد محیط مدرسه‌ای که دیگران احساس حمایت و انگیزش برای یادگیری داشته باشند، نقش مهمی ایفا می‌کند (سلیمانی، ۱۳۸۹).